

Advies

‘Naar een versterking van onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die (willen) doorstromen naar de arbeidsmarkt’

Vlaamse Onderwijsraad
Koning Albert II-laan 37
B-1030 Brussel
T +32 2 219 42 99
info@vlor.be
www.vlor.be

Wijs beleid door overleg

Adviesvrager: Hilde Crevits, viceminister-president van de Vlaamse Regering, minister van Onderwijs op 1 oktober 2015

Uitgebracht door de Algemene Raad op 29 juni 2017 met eenparigheid van stemmen

Voorbereiding: werkgroep Onderwijsloopbaanbegeleiding en overgang arbeidsmarkt op 29 maart 2017, 22 mei 2017, 7 juni 2017, 13 juni 2017 onder voorzitterschap van Sonja Buts

Werden geconsulteerd: Raad Secundair Onderwijs op 20 april 2017 en 6 juni 2017, commissie Onderwijs-arbeidsmarkt op 26 april 2017, overlegplatform Studiekeuze SOHO op 28 april 2017, commissie Leerlingenbegeleiding op 11 mei 2017

Dossierbeheerder: Katrien Persoons

1 AANLEIDING	3
2 OPZET VAN HET ADVIES	3
2.1 FOCUS OP KRIJTLIJNEN	3
2.2 DE ROL VAN HET EXPLORATIE-INSTRUMENT COLUMBUS	4
2.3 HET RUIMERE PROCES VAN ONDERWIJSLOOPBAANBEGELEIDING	4
3 VASTSTELLINGEN	5
3.1 NOOD AAN EEN SAMENHANGEND BELEID EN STRUCTURELE INBEDDING	5
3.2 ONDERWIJSLOOPBAANBEGELEIDING WINT AAN BELANG MET DE MODERNISERING VAN HET SECUNDAIR ONDERWIJS	5
4 KRIJTLIJNEN OM ONDERWIJSLOOPBAANBEGELEIDING TE VERSTERKEN VOOR JONGEREN WILLEN DOORSTROMEN NAAR DE ARBEIDSMARKT	6
4.1 EEN STERK SCHOOLBELEID MET DOORLOPENDE AANDACHT VOOR ONDERWIJSLOOPBAANBEGELEIDING	6
4.2 EEN BREDE BLIK OP KEUZE(MOGELIJKHEDEN)	7
4.3 SPECIFIEKE ACCENTEN IN ONDERWIJSLOOPBAANBEGELEIDING	7
4.3.1 Werkexploratie en netwerken	8
4.3.2 Arbeidsmarktinformatie: tijdig en geïntegreerd	8
4.3.3 Generieke arbeidsmarktcompetenties en sollicitatievaardigheden	9
5 AANBEVELINGEN	9
5.1 SLEUTELS VOOR EEN STERK SCHOOLBELEID OP VLAKE VAN ONDERWIJSLOOPBAANBEGELEIDING	9
5.2 DUIDELIJKERE ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN	10
5.3 KANSSEN BENUTTEN IN HET GEMODERNISEERDE AANBOD	11
5.4 WAT MET COLUMBUS?	11
5.4.1 Uitgangspunt: voor alle leerlingen in de derde graad een exploratie- instrument	11
5.4.2 Nood aan een herwerking en verbreding van Columbus	11
5.4.3 Focus op het bredere traject van onderwijsloopbaanbegeleiding	13
5.5 VERSTERKEN VAN SCHOOLTEAMS, KLASSENRADEN EN CLB	13
5.5.1 Betere kennis over de brede waaier van arbeidsmarktgerichte studierichtingen, vervoltrajecten en de arbeidsmarkt	13

5.5.2 Keuzegesprekken	14
5.5.3 Lerarenopleiding	14
5.5.4 Personeelsomkadering clb	14
5.6 STIMULEREN SAMENWERKING MET PARTNERS BUITEN ONDERWIJS	14
5.7 VERDER INZETTEN OP 'ONDERWIJSKIEZER'	14
5.7.1 Gedeeld platform voor alle leerlingen	15
5.7.2 Stroomlijnen van initiatieven	15
5.7.3 Uitbouwen	15

1 Aanleiding

Op vraag van de minister werkte de Vlor recent aan een draaiboek voor de implementatie van het exploratie-instrument Columbus in het bredere traject van onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die willen doorstromen naar het hoger onderwijs.

Tegelijk kreeg de Vlor de vraag om 'een advies uit te brengen over hoe deze ontwikkelingen in het oriënteringsbeleid zich kunnen verhouden tot de groep leerlingen uit het secundair onderwijs die niet de stap zetten naar het hoger onderwijs. De keuze tussen doorstroomfinaliteit en arbeidsmarktfinaliteit is een belangrijk gegeven in de loop van het secundair onderwijs'.

Met deze adviesvraag richt de minister de aandacht op keuzebegeleiding bij leerlingen die onmiddellijk na het secundair onderwijs willen doorstromen naar de arbeidsmarkt. De Vlor vindt dat een belangrijk signaal.

2 Opzet van het advies

2.1 Focus op krijtlijnen

De Vlor wijst erop dat heel wat elementen die een invloed hebben op keuzebegeleiding vervat zitten in dossiers die nog verder vorm moeten krijgen of in volle uitrol zijn: de modernisering van het studieaanbod, de eindtermen, de hervorming van de leerlingenbegeleiding, duaal leren. Over elk van deze dossiers heeft de Vlor reeds uitgebreid geadviseerd.¹ Voorliggend advies bevat geen onnodige herhalingen uit deze adviezen, maar verwijst waar nodig naar standpunten en aanbevelingen hieruit.

Dit advies zet een aantal inhoudelijke, meer strategische krijtlijnen uit om werk te maken van een noodzakelijke versterking van onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die (willen) doorstromen naar de arbeidsmarkt. Hieraan verbindt de raad een aantal aanbevelingen.

¹ Het gaat om resp. volgende adviezen:

- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de conceptnota modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad](#), 15 september 2016.
- Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over de modernisering van het studieaanbod in het secundair onderwijs](#), 21 februari 2017.
- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Samen vorm geven aan een geactualiseerd beleidskader voor eindtermen, leerplannen en kwaliteitstoezicht. Oriënterend advies](#), 8 oktober 2015.
- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de conclusies van het participatief publiek debat over de eindtermen](#), 24 november 2016.
- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over kaders voor een nieuw decreet leerlingenbegeleiding](#), 24 november 2016.
- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de krijtlijnen voor een hervorming van leerlingenbegeleiding](#), 28 januari 2016.

De adviezen over duaal leren zijn terug te vinden via de [thema-pagina](#) op de Vlor-website.

2.2 De rol van het exploratie-instrument Columbus

De aanleiding voor de adviesvraag van de minister is de ontwikkeling van het exploratie-instrument Columbus. Met dit instrument wil de Vlaamse Regering het studiekeuzeproces van jongeren in de derde graad van het secundair onderwijs versterken.

De Vlor bekijkt nu welke rol Columbus kan opnemen voor jongeren die na het secundair onderwijs niet doorstromen naar het hoger onderwijs. De raad situeert die rol binnen de onderwijsloopbaanbegeleiding. Columbus is een explorerend (geen oriënterend) instrument, dat leerlingen een spiegel wil voorhouden en hen zicht geeft op hun leersterktes en werkpunten. Het is samen met andere elementen een bron van informatie om te komen tot een voor hen geschikte studiekeuze.

2.3 Het ruimere proces van onderwijsloopbaanbegeleiding

De vraag van de minister dient ruimer gekaderd te worden binnen het proces van begeleiding doorheen de schoolloopbaan. Dit proces is cruciaal: onderwijsloopbaanbegeleiding kan niet gereduceerd worden tot het aanbieden van een of meerdere instrumenten (zoals Columbus). Een instrument moet steeds een onderdeel vormen van een breder traject van onderwijsloopbaanbegeleiding. Dit geldt ook voor jongeren die na het secundair onderwijs meteen de stap (willen) zetten naar de arbeidsmarkt. De Vlor pleit er in dit advies dan ook voor om vooral in te zetten op het versterken van het bredere traject van onderwijsloopbaanbegeleiding, eerder dan te focussen op een instrument.

Het conceptueel kader over onderwijsloopbaanbegeleiding, zoals uitgewerkt in eerdere Vlor-adviezen en het draaiboek, beschrijft een gedeelde visie binnen de Vlor en geldt voor dit advies als vertrekpunt.² Hierbij houdt de Vlor volgende bezorgdheden voor ogen:

- Jongeren komen niet altijd vanuit een positieve keuze terecht in studierichtingen van het secundair onderwijs die voorbereiden op de arbeidsmarkt;
- Er moet vermeden worden dat jongeren vastlopen in hun keuzes. Wanneer dit toch gebeurt, is er nood aan gepaste begeleiding (o.a. ook op scharniermomenten);
- Het is belangrijk om jongeren goed voor te bereiden op de arbeidsmarkt van de 21ste eeuw.

²

- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over studiekeuze naar het hoger onderwijs](#), 28 januari 2010.
- Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over de studiekeuze van het secundair naar het hoger onderwijs](#), 28 maart 2013.
- Vlaamse Onderwijsraad (2016). [Aan de slag met de exploratietool Columbus. Draaiboek voor scholen secundair onderwijs, versie 2016-2017.](#)

3 Vaststellingen

3.1 Nood aan een samenhangend beleid en structurele inbedding

De Vlor stelt vast dat er een groeiende aandacht is voor onderwijsloopbaanbegeleiding en de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt. Hij ziet heel wat goede initiatieven op dat vlak, maar tegelijk ook een aantal pijnpunten:

- Er is een gebrek aan samenhang tussen de veelheid van initiatieven, instrumenten en actoren die actief zijn rond de overgang van onderwijs naar arbeidsmarkt. Die versnippering leidt er vaak toe dat scholen door de bomen het bos niet meer zien en dat leerlingen willekeurig met elementen in aanraking komen, zonder dat de bedoeling voor hen duidelijk is;
- Er ontbreekt tijd en ruimte om met leerlingen in gesprek te gaan over hun onderwijsloopbaan;
- Er bestaat onduidelijkheid over de rollen en de verantwoordelijkheden van alle betrokken actoren;
- De betrouwbaarheid, validiteit en actualiteit van de instrumenten is vaak onduidelijk;
- Scholen benutten niet altijd even optimaal de aanknopingspunten om op een systematische en structurele manier doorheen de schoolloopbaan werk te maken van onderwijsloopbaanbegeleiding.

3.2 Onderwijsloopbaanbegeleiding wint aan belang met de modernisering van het secundair onderwijs

De actualisering van het studietoelaat secundair onderwijs had een kans kunnen zijn om in te zetten op het bredere plaatje van onderwijsloopbaanbegeleiding. Het masterplan voor de hervorming van het secundair onderwijs (2013) bevatte begeleidende maatregelen op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding om de oriënterende functie van de eerste graad te verbeteren. De huidige conceptnota's³ hebben echter die maatregelen niet geconcretiseerd.

In zijn advies over de modernisering van het studietoelaat⁴ toetste de Vlor het aanbod en de ordening ervan af aan de vraag of het zorgt voor een getrapte studiekeuze. De raad concludeerde op basis daarvan dat de modernisering van het studietoelaat er niet voor zorgt dat alle leerlingen vanaf hun 12 jaar de mogelijkheden zullen krijgen om te komen tot een gefaseerde, bewuste en positieve studiekeuze.

In datzelfde advies stelt de raad op p. 9: "In de feiten kan de schoolkeuze na het zesde leerjaar bepalend blijven voor de verdere schoolloopbaan omdat

³ Het gaat om volgende conceptnota's van de Vlaamse Regering: conceptnota 'Modernisering secundair onderwijs. Maatregelen basisonderwijs en eerste graad', conceptnota 'Tweede en derde graad SO', conceptnota 'Addendum bij conceptnota's eerste, tweede en derde graad SO'.

De Vlaamse Regering legde de laatste hand aan deze conceptnota's op 13 januari 2017. Ze zijn beschikbaar via <https://www.vlaamsparlament.be/dossiers/hervorming-van-het-secundair-onderwijs>

⁴ Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over de modernisering van het studietoelaat in het secundair onderwijs](#), 21 februari 2017.

- ─ het aanbod en de organisatie van het aanbod in de eerste graad geen positieve school- en studiekeuze garanderen op basis van inzicht, interesses en capaciteiten van de leerling en dus onafhankelijk van de sociaaleconomische en sociaal-culturele status, omdat scholen de oriënterende functie van de eerste graad niet kunnen waarmaken.
- ─ de Vlaamse Regering niet overal haar principe van de brede invulling van de studierichtingen in de tweede graad consequent toepast.”

De Vlor bemerkt in de moderniseringsplannen een te statische visie op de ontwikkeling van jongeren die haaks staat op de bevindingen uit neuropsychologisch en neurofysiologisch onderzoek.

Daarnaast herhaalt de Vlor dat het nieuwe studietoeraanbod een aantal elementen bevat om de structuur overzichtelijker te maken, maar de raad stelt vast dat de matrix complex blijft, bijvoorbeeld voor leerlingen. Het was net de bedoeling van de overheid om het studietoeraanbod transparanter te maken.

Het begeleiden van keuzes via een traject van onderwijsloopbaanbegeleiding wint dan ook aan belang. Scholen kunnen op een verschillende manier omgaan met de contouren die de modernisering van het secundair onderwijs schetst, maar de Vlor pleit ervoor dat elke school jongeren zo breed mogelijk ondersteunt in hun keuzeprocessen.

4 Krijtlijnen om onderwijsloopbaanbegeleiding te versterken voor jongeren willen doorstromen naar de arbeidsmarkt

Als uitgangspunt geldt dat scholen een kwalitatieve onderwijsloopbaanbegeleiding uitbouwen. Hiervoor werden al heel wat handvatten gegeven in het draaiboek bij het exploratie-instrument Columbus. Scholen beschikken ook over de nodige autonomie om een beleid uit te bouwen op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding.

In dit advies formuleert de Vlor krijtlijnen voor het versterken van onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die na het secundair onderwijs willen doorstromen naar de arbeidsmarkt.

4.1 Een sterk schoolbeleid met doorlopende aandacht voor onderwijsloopbaanbegeleiding

Onderwijsloopbaanbegeleiding is een proces doorheen de hele onderwijsloopbaan. Het concentreert zich niet op scharniermomenten en start zo vroeg mogelijk.⁵ Een traject dat vertrekt in het basisonderwijs en gecontinueerd wordt doorheen het secundair onderwijs is een meerwaarde voor alle leerlingen.

Scholen tekenen vanuit de eigen visie en in samenwerking met de pedagogische begeleidingsdienst en clb, een traject voor onderwijsloopbaanbegeleiding uit. Hierbij wordt er systematisch, continu en geïntegreerd gewerkt aan de verschillende keuzeacties/-taken. De school speelt daarbij in op de kenmerken van de leerlingenpopulatie. Elke school kan voor (groepen van) leerlingen andere klemtonen leggen. Hierbij sluit onderwijsloopbaanbegeleiding

⁵ Het belang hiervan wordt ondersteund in een recent advies van de Vlaamse Jeugdraad. Dit advies wijst erop dat jongeren vanaf het basisonderwijs een actieve en intensieve studiekeuze- en onderwijsloopbaanbegeleiding vragen. Zie Vlaamse Jeugdraad. [Advies 'Toegang tot werk'](#), 5 april 2017.

steeds aan bij de mogelijkheden van elke leerling en houdt het rekening met zijn leeftijd en ontwikkeling. Het vakgebonden en vakoverschrijdend werken aan keuzevaardigheden (zoals opgenomen in de eindtermen en ontwikkelingsdoelen) zijn hierbij op elkaar afgestemd.

Een ontwikkelingsportfolio kan een voorbeeld zijn van een waardevol ondersteunend instrument om leerlingen doorheen hun onderwijsloopbaan de mogelijkheid te geven te werken aan keuzeacties. Het is een dynamisch instrument dat een leerling begeleidt bij het reflecteren over de eigen sterktes, hoe hij deze kan inzetten, zijn plaats in de maatschappij e.d. Een ontwikkelingsportfolio kan op die manier het keuzeproces en de binding met de keuze versterken.

4.2 Een brede blik op keuze(mogelijkheden)

Elke leerling heeft recht op een zo breed mogelijke exploratie, vanuit zijn vaardigheden, talenten, interesses en waarden. Dat impliceert dat hij steeds een brede blik moet kunnen houden op zijn keuzemogelijkheden.⁶ Uit onderzoek blijkt bovendien dat iets minder dan de helft van de leerlingen een job wil uitoefenen die niet in het verlengde ligt van zijn studierichting. Leerlingen geven aan dat kiezen op 14 jaar te vroeg is en dat interesses en keuzes erna kunnen en mogen veranderen.⁷

De Vlor pleit voor:

- het regelmatig voorzien van gesprekken met leerlingen over hun onderwijsloopbaan, zowel gedurende hun loopbaan, als op bepaalde scharniermomenten en op het moment van inschrijving;
- voldoende schakelmomenten in het secundair onderwijs;⁸
- de mogelijkheid voor leerlingen om in een arbeidsmarkttraject ook doorstroommogelijkheden te verkennen (bijv. hbo5, se-n-se en mits schakeltrajecten hoger onderwijs).

4.3 Specifieke accenten in onderwijsloopbaanbegeleiding

Onderwijsloopbaanbegeleiding is in belangrijke mate gelijkaardig voor alle leerlingen, maar door het directe perspectief van de arbeidsmarkt legt het ook eigen accenten voor jongeren die (willen) doorstromen naar de arbeidsmarkt.

⁶ Dit betekent ook dat onderwijsloopbaanbegeleiding ook aandacht besteedt aan structurele of individu-overstijgende aspecten die het studiekeuzeproces van leerlingen beïnvloeden. Leerlingen moeten zicht krijgen – en daarmee ook greep – op verwachtingspatronen (van ouders, leraren, leerlingen), van financiële aspecten, afstand, structuur van het onderwijs.

⁷ Knipprath, H. & Nicaise, I. (2016). *Loopbaanleren in voltijds BSO en TSO. Een onderzoek naar de relatie tussen de loopbaanleeromgeving, loopbaancompetenties en loopbaanactualisatie*. Leuven: HIVA – KU Leuven.

⁸ Zie ook pleidooi in Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. [Advies over de modernisering van het studieaanbod in het secundair onderwijs](#), 21 februari 2017.

4.3.1 Werkexploratie en netwerken⁹

Uit onderzoek blijkt dat werkexploratie een belangrijk effect heeft op de keuzekwaliteit.¹⁰ Het is dan ook belangrijk om in het curriculum voldoende mogelijkheden te voorzien voor praktijkervaringen die leerlingen zo vroeg en zo breed mogelijk laten proeven van de verschillende mogelijkheden.¹¹ Daarbij telt vooral de kwaliteit van de ervaringen en niet de kwantiteit.¹²

De Vlor ziet die praktijkervaringen steeds gekoppeld aan coaching en reflectie. Zonder gesprekken met de stagementor op de stageplaats, de praktijkleraren en andere relevante actoren buiten de onderwijscontext, zijn de effecten van praktijkervaringen in het kader van onderwijsloopbaanbegeleiding gering.¹³ Leerlingen moeten er zin en betekenis kunnen aan geven. De gesprekken zijn onderdeel van een leerproces en gericht op de toekomst.

Daarnaast is het van belang dat scholen leerlingen tijdig en voldoende ondersteunen met het verder bouwen aan, onderhouden en benutten van een netwerk, zodat leerlingen bij het maken van loopbaankeuzes gebruik kunnen maken van anderen. Leerlingen voor wie dit niet evident is (bijv. omdat hun familiaal en sociaal netwerk zeer beperkt is), verdienen hierbij bijzondere aandacht. Via een netwerk leert een leerling hoe een sector in elkaar zit en welke mogelijkheden er voor hem zijn. Ook biedt een netwerk kans op reflectie: terugkoppeling op wie de leerling is en hoe hij functioneert.

4.3.2 Arbeidsmarktinformatie: tijdig en geïntegreerd

Arbeidsmarktinformatie over bijvoorbeeld de beroependomeinen, arbeidsmarktspelers, -diensten en -begrippen, is voor elke leerling belangrijk. Scholen bekijken op welke manier ze leerlingen die (willen) doorstromen naar de arbeidsmarkt tijdig in contact kunnen brengen met deze arbeidsmarktinformatie in functie van goed geïnformeerde keuzes in de loop van het secundair onderwijs. Bij leerlingen die (willen) doorstromen naar het hoger onderwijs, kan die informatie meer geleidelijk gegeven worden en gebeurt dit ook tijdens de verdere loopbaan in het hoger onderwijs.

Arbeidsmarktinformatie moet steeds een duidelijke plaats krijgen in het bredere kader van onderwijsloopbaanbegeleiding. Een link met het curriculum en de eindtermen is noodzakelijk. Om

⁹ In een brede visie op onderwijsloopbaanbegeleiding staat een keuzebegeleidingsmodel centraal. Dit geldt voor alle leerlingen, of ze nu doorstromen naar het hoger onderwijs of de stap willen zetten naar de arbeidsmarkt. Aanvullend zijn er vanuit het conceptueel kader van loopbaanleren specifieke accenten die voor de overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt van belang zijn, namelijk werkexploratie en netwerken. Voor meer informatie over loopbaanleren, zie bijvoorbeeld het basiswerk Kuipers, M. (2003). *Loopbaanontwikkeling. Onderzoek naar 'Competenties'*. Dissertatie. Enschede: Twente University Press.

¹⁰ Knipprath, H. & Nicaise, I. (2016). *Loopbaanleren in voltijs BSO en TSO. Een onderzoek naar de relatie tussen de loopbaanleeromgeving, loopbaancompetenties en loopbaanactualisatie*. Leuven: HIVA – KU Leuven.

¹¹ Zo kan leerlingen vroeg laten deelnemen aan inleefdagen helpen om hen een eerste beeld te geven van een beroep. Dit komt best aan bod voorafgaand de stage.

¹² Knipprath, H. & Nicaise, I. (2016). *Loopbaanleren in voltijs BSO en TSO. Een onderzoek naar de relatie tussen de loopbaanleeromgeving, loopbaancompetenties en loopbaanactualisatie*. Leuven: HIVA – KU Leuven.

¹³ Meijers, F., Kuipers, M. & Winters, A. (2010). *Leren kiezen / kiezen leren. Een literatuurstudie*. Utrecht: Expertise Centrum Beroepsonderwijs.

die integratie binnen de onderwijsloopbaanbegeleiding op school te creëren, wijst de Vlor op het belang van laagdrempelige arbeidsmarktinformatie en van interactie met begeleiders.¹⁴

4.3.3 Generieke arbeidsmarktcompetenties en sollicitatievaardigheden

De huidige arbeidsmarkt verandert continu en is onvoorspelbaar. Om die reden wijst de Vlor een eenzijdige een-op-een relatie tussen opleiding en beroep af.¹⁵ Ook in studierichtingen die voorbereiden op een beroep, zijn naast technische competenties ook generieke competenties belangrijk om leerlingen voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Dit zijn meer algemene vaardigheden die in uiteenlopende arbeidscontexten belangrijk zijn en die samenvallen met aspecten van een brede algemene vorming en minder verbonden zijn met een specifiek beroep.¹⁶

Leerlingen zijn ook vragende partij om op school sollicitatievaardigheden te leren.¹⁷ Ook bij de tussentijdse evaluatie van de huidige sectorconvenants wordt erop gewezen dat jongeren met arbeidsmarktfinaliteit baat hebben bij sollicitatietraining.

5 Aanbevelingen

Vanuit de geschetste inhoudelijke klijtlijnen formuleert de Vlor een aantal aanbevelingen om de onderwijsloopbaanbegeleiding voor jongeren die na het secundair onderwijs willen doorstromen naar de arbeidsmarkt te versterken. Dit is geen exhaustieve lijst: het gaat om punten die de raad prioritair naar voren schuift.

5.1 Sleutels voor een sterk schoolbeleid op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding

De Vlor beklemtoont het belang van een sterk schoolbeleid op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding. Om dit te ontwikkelen, ziet de raad volgende sleutels:

- een door alle actoren gedragen visie;
- een goede organisatie en begeleiding;
- duidelijke rollen- en taakverdeling;

¹⁴ Zie ook presentatie door Stephanie Devisscher (WES) tijdens het Vlor-seminarie 'Hoe onderwijsloopbaanbegeleiding versterken voor leerlingen secundair onderwijs die willen doorstromen naar de arbeidsmarkt' op 14 februari 2017.

Deze presentatie kaderde binnen de studie van WES voor Cedefop: Labour market information and guidance. Meer informatie online beschikbaar via <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5555>

¹⁵ Zie ook Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. *Advies over studiekeuze naar het hoger onderwijs*, 28 januari 2010 en de vraag om de studierichtingen in de derde graad niet automatisch te koppelen aan de ingeschaalde beroepskwalificaties (Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. *Advies over de modernisering van het studietoelating in het secundair onderwijs*, 21 februari 2017). De raad zal zich in een advies op eigen initiatief verder buigen over de samenhang tussen onderwijs- en beroepskwalificaties. Dit advies wordt besproken op de Algemene Raad in september 2017.

¹⁶ VDAB spreekt in dit verband over 'sleutelvaardigheden' en maakt hierbij een onderscheid tussen waardegebonden, persoonsgerelateerde en interpersoonlijke sleutelvaardigheden, omgaan met informatie, probleemoplossend gedrag, beheersmatig gedrag en managementvaardigheden. Zie ook <https://www.vdab.be/cobra/info.shtml>

¹⁷ Ambrassade (2016). *De weg naar kwaliteitsvol werk. Jongeren aan het woord over hun traject van schoolbank tot werkvloer: een participatief belevingsonderzoek*. Online geraadpleegd op 26 mei 2017 via <https://ambrassade.be/werk/belevingsonderzoek-op-weg-naar-werk>

- de juiste competenties bij het team;
- voldoende tijd en ruimte: bijv. voor regelmatige keuzegesprekken met leerlingen, maar ook voor overleg;
- samenwerking met ouders en externen.

Scholen tonen dit beleid aan in hun beleidsplanning, als een van de aspecten van leerlingenbegeleiding.¹⁸

5.2 Duidelijkere rollen en verantwoordelijkheden

Het aangekondigde decreet leerlingenbegeleiding moet duidelijkheid scheppen over de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokkenen op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding.

Onderwijsloopbaanbegeleiding is een van de vier begeleidingsdomeinen die inherent deel uitmaken van een sterk beleid van leerlingenbegeleiding.¹⁹ Het is een gedeelde verantwoordelijkheid en gaat uit van een partnerschap tussen verschillende actoren: leerlingen, ouders, scholen, pedagogische begeleidingsdiensten en clb. Voor de samenwerking school – clb geldt het zorgcontinuüm als kader.

De Vlor kaart al langer aan dat er nood is aan een transparante begeleidingsstructuur met duidelijke afspraken over taken en verantwoordelijkheden van de betrokkenen.²⁰ De geplande hervorming van de leerlingenbegeleiding moet onderwijsloopbaanbegeleiding versterken.²¹

De eerste verantwoordelijkheid voor onderwijsloopbaanbegeleiding ligt bij de school. Vanuit de schooleigen visie bepaalt zij wie concreet instaat voor de keuzebegeleiding. In elk geval is het zo dat elke leraar vanuit een goede pedagogische relatie in een reflectief gesprek vragen in verband met onderwijsloopbaanbegeleiding moet kunnen herkennen en moet kunnen doorverwijzen indien nodig.

De pedagogische begeleidingsdienst en clb kunnen scholen ondersteunen in hun contacten met externe organisaties op vlak van tewerkstelling en arbeidsmarkt en dit mee vertalen naar de eigen context. Zo kan er sprake zijn van een betere stroomlijning van de vele informatie die momenteel terechtkomt bij scholen en leerlingen.

¹⁸ Het referentiekader voor onderwijskwaliteit formuleert als kwaliteitsbeeld (p. 8): “Het schoolteam biedt begeleiding zowel op het vlak van leren, leerloopbaan, sociaal-emotionele ontplooiing als fysiek welzijn”. Geraadpleegd op 8 juni 2017 via <http://mijnschoolisok.be/wp-content/uploads/referentiekader.pdf>

¹⁹ De vier begeleidingsdomeinen zijn: leren en studeren, onderwijsloopbaanbegeleiding, psychisch en sociaal functioneren en preventieve gezondheidszorg.

²⁰ Zie bijvoorbeeld Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over studiekeuze naar het hoger onderwijs](#), 28 januari 2010.

²¹ Het beleidsproces voor de hervorming van de leerlingenbegeleiding moet volgens de Vlor leiden tot:

- meer duidelijkheid voor de leerling en zijn ouders met welke hulpvragen ze in de school terecht kunnen en met welke hulpvragen ze ondersteuning krijgen in het clb;
- een betere taakafstemming tussen interne en externe leerlingenbegeleiding;
- meer duidelijkheid in de rol en opdrachten en de wederzijdse verwachtingen van de school, het pbd en het clb bij het uitwerken van een beleid voor leerlingenbegeleiding op schoolniveau;
- een versterking van de onafhankelijke rol van het clb;
- meer duidelijkheid in de afstemming tussen de draaischijffunctie van het clb en de werking van organisaties die actief zijn in welzijn, gezondheidszorg, tewerkstelling en arbeid, de justitiële wereld.

Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over kaders voor een nieuw decreet leerlingenbegeleiding](#), 24 november 2016.

5.3 Kansen benutten in het gemoderniseerde aanbod

Scholen kunnen ook kansen benutten in het gemoderniseerde aanbod.

Zo kan in de eerste graad (o.m. in het keuzegedeelte) gewerkt worden aan keuzevaardigheden en het exploreren van de studiedomeinen. Op het einde van de eerste graad formuleert de klassenraad een advies voor de tweede graad op basis van geobserveerde talenten, interesses en capaciteiten. Op dat moment kiezen leerlingen voor een domein en een studierichting met een duidelijke finaliteit (doorstroom-, arbeidsmarkt- of dubbele finaliteit).

Ook de gedeeltelijke verbreding van de studierichtingen in de tweede graad biedt kansen. Door de inhoudelijk bredere studierichtingen in de tweede graad en meer specifieke studierichtingen in een fijnmaziger aanbod van de (kwalificerende) derde graad, is er in de bovenbouw sprake van een meer getrapte studiekeuze. Dit geldt echter niet voor alle studierichtingen in de tweede graad.²²

De Vlor benadrukt het belang van het voldoende breed en objectief informeren van leerlingen over de mogelijke keuzes in de nieuwe structuur van het secundair onderwijs. Dit vraagt om een extra investering van scholen en de overheid.

5.4 Wat met Columbus?²³

5.4.1 Uitgangspunt: voor alle leerlingen in de derde graad een exploratie-instrument

Alle leerlingen in de derde graad hebben baat bij een exploratie-instrument. Het einde van de derde graad is een belangrijk scharniermoment waarop zij een bewuste keuze moeten maken, hetzij voor een overstap naar de arbeidsmarkt, hetzij voor een vervolgopleiding. Ze moeten de kans krijgen om te exploreren, aangepast aan hun profiel. Dit vraagt om differentiatie (zie 5.4.2.2).

Die exploratie is zeker ook belangrijk voor leerlingen die willen overstappen naar de arbeidsmarkt. Uit onderzoek blijkt dat een vijfde van die leerlingen op het einde van het zesde jaar nog geen voorkeursjob voor ogen heeft.²⁴ Bovendien streeft de Vlor met een exploratie-instrument ook een emancipatorische functie na voor die leerlingen. Zij kunnen een betekenisvol signaal krijgen dat ze op basis van hun interesses en capaciteiten verder studeren kunnen overwegen, ook al dachten ze daar in eerste instantie niet aan. Een exploratie-instrument kan hen ondersteunen in het verkennen van de mogelijkheden in vervolgtrajecten.

5.4.2 Nood aan een herwerking en verbreding van Columbus

Momenteel bevindt Columbus zich in een ontwikkelingsfase en doen scholen er volop ervaringen mee op. Op termijn ziet de Vlaamse Regering dit instrument als verplicht voor elke school.

²² Vlaamse Onderwijsraad, Raad Secundair Onderwijs. Advies over de modernisering van het studieaanbod in het secundair onderwijs, 21 februari 2017.

²³ www.onderwijskiezer.be/columbus

²⁴ van Daal, T., Coertjens, L., Delvaux, E., Donche, V. & Van Petegem, P. (2013). *Klaar voor hoger onderwijs of arbeidsmarkt? Longitudinaal onderzoek bij laatstejaarsleerlingen secundair onderwijs*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Voor de Vlor kan deze verplichting pas gelden wanneer er sprake is van een herwerking en verbreding van Columbus. De raad vraagt om deze herwerking en verbreding niet op de lange baan te schuiven.

Zoals Columbus er momenteel uit ziet, kan het niet aangewend worden als exploratie-instrument voor alle leerlingen. Uit ervaringen in de scholen in de schooljaren 2015-2016 en 2016-2017 stelt de Vlor vast dat de items die bevestigd worden en de begeleidende informatie hoogdrempelig zijn voor leerlingen met een arbeidsmarktgericht profiel. Ook de feedback die het instrument momenteel genereert, is onvoldoende opbouwend.

5.4.2.1 Binnen het huidige doel van Columbus

De vraag naar herwerking en verbreding situeert zich binnen het huidige doel van Columbus: leerlingen van de derde graad hun eigen interesses en mogelijkheden laten verkennen en hen een globaal zicht geven op hun voorkeuren en sterktes, met het oog op het eventueel verder studeren in het hoger onderwijs.

5.4.2.2 Meer differentiatie

De Vlor vindt een grondige herwerking van Columbus noodzakelijk zodat differentiatie mogelijk is in het gebruik ervan. Die differentiatie kan niet a priori en op basis van een studierichting gebeuren, maar moet op een dynamische manier en vanuit het profiel en interesses van de leerling vorm krijgen. Dit kan gebeuren door in te spelen op de antwoorden van leerlingen bij het doorlopen van de verschillende modules.

5.4.2.3 Uitbreiding met hbo5-opleidingen

Het hbo5-landschap is volop in beweging. De Vlor vindt het noodzakelijk dat Columbus ook een explorerende functie opneemt naar hbo5-opleidingen, als volwaardig onderdeel van het hoger onderwijs.²⁵

5.4.2.4 Opbouwende feedback

De feedbackmodule moet zich richten op het geven van opbouwende, motiverende feedback rekening houdend met het diverse profiel van leerlingen. Dat kan bewaakt worden door verder in te zetten op het gericht onderzoeken van de manier waarop leerlingen de feedback percipiëren en ermee omgaan.

De Vlor vestigt de aandacht op de groep leerlingen die wel wil verder studeren, maar niet binnen het hoger onderwijs (incl. hbo5). De Vlor vraagt dat de feedbackmodule verwijzingen bevat naar het post-initieel arbeidsmarktgericht onderwijs- en opleidingsaanbod en hierbij wijst op andere mogelijkheden binnen het traject van onderwijsloopbaanbegeleiding om deze opleidingen te verkennen. Een gesprek tussen de school en de leerling over zijn beroeps- of studiekeuze is hierin een belangrijk element.

²⁵ Dit toekomstperspectief werd ook reeds vermeld in het draaiboek bij Columbus. Een belangrijke voorwaarde is dat de groep generatiestudenten in hbo5-opleidingen hiervoor voldoende groot moet zijn.

5.4.2.5 Andere partners betrekken in de ontwikkeling

In functie van de vraag naar herwerking en verbreding, dient de ontwikkeling van Columbus verruimd te worden, zowel in betrokken organisaties als in middelen. Het kan niet de bedoeling zijn dat het beheer uitsluitend in handen blijft van het hoger onderwijs.

5.4.3 Focus op het bredere traject van onderwijsloopbaanbegeleiding

Zoals reeds in het begin van dit advies gesteld, kant de Vlor zich tegen een instrumentele invulling van onderwijsloopbaanbegeleiding. Dit heeft een aantal implicaties.

5.4.3.1 Columbus als onderdeel

Columbus is steeds een onderdeel van het bredere traject van onderwijsloopbaanbegeleiding dat scholen met hun leerlingen tijdens de opeenvolgende leerjaren doorlopen om hen zo goed mogelijk te begeleiden bij hun eventuele keuze naar het hoger onderwijs. Een goed onderbouwd gesprek tussen de school en de leerling over zijn toekomstige studiekeuze vormt een belangrijk uitgangspunt bij de integratie van Columbus in dit bredere traject.

5.4.3.2 Geen allesomvattende uitbreiding van Columbus

De Vlor wenst geen uitbreiding van Columbus met allerlei modules waardoor onderwijsloopbaanbegeleiding gereduceerd zou kunnen worden tot het invullen van deze modules doorheen het secundair onderwijs. Dergelijke uitbreiding zou bovendien leiden tot een platform dat op lange termijn niet meer zal kunnen onderhouden worden (zowel technisch als inhoudelijk).

5.4.3.3 Belang van andere aspecten dan een instrument

Voor leerlingen die niet willen verder studeren naar het hoger onderwijs en zij die rechtstreeks willen overstappen naar de arbeidsmarkt, vraagt de Vlor in eerste instantie geen nieuwe, bijkomende instrumenten. Er moet eerder ingezet worden op het versterken van andere elementen binnen het traject van onderwijsloopbaanbegeleiding.

5.5 Versterken van schoolteams, klassenraden en clb²⁶

5.5.1 Betere kennis over de brede waaier van arbeidsmarktgerichte studierichtingen, vervolgtrajecten en de arbeidsmarkt

Een belangrijk aandachtspunt is de kennis van schoolteams over het aanbod aan studierichtingen in het secundair onderwijs en dit in de volle breedte (dus niet beperkt tot het aanbod van de eigen school). Op dit vlak is er nood aan verdere professionalisering en duidelijke

²⁶ Ook in het Vlor-advies over leerlingenbegeleiding wordt het belang van een verdere professionalisering van de verschillende betrokken actoren beargumenteerd. Zie Vlaamse Onderwijsraad, Algemene Raad. [Advies over kaders voor een nieuw decreet leerlingenbegeleiding](#), 24 november 2016.

ondersteuning van de leraren. Dit geldt ook voor de kennis van mogelijke vervolgtrajecten in en buiten het hoger onderwijs en van de arbeidsmarkt.

5.5.2 Keuzegesprekken

Voorts moeten schoolteams worden geprofessionaliseerd op vlak van het voeren van keuzegesprekken met leerlingen en informatieve en ondersteunende gesprekken met ouders.²⁷

5.5.3 Lerarenopleiding

De Vlor vraagt ook om na te gaan op welke manier in de lerarenopleidingen momenteel aandacht besteed wordt aan competenties op vlak van onderwijsloopbaanbegeleiding en hoe dit versterkt kan worden.

5.5.4 Personeelsomkadering clb

De Vlor ziet een meerwaarde in de aanwezigheid van het clb bij elke delibererende klassenraad. Het clb kan bijdragen tot een betere informatie (voldoende breed en neutraal) over studierichtingen, doorstroommogelijkheden en de arbeidsmarkt. De huidige personeelsomkadering van clb laat deze aanwezigheid echter niet toe.

5.6 Stimuleren van samenwerking met partners buiten onderwijs

Voor leerlingen die (willen) doorstromen naar de arbeidsmarkt is een intensieve samenwerking met partners buiten onderwijs noodzakelijk.

VDAB is daarin een eerste belangrijke partner. De Vlor is vragende partij om de samenwerking tussen VDAB en scholen²⁸ verder te verbreden.²⁹ Ook de sectoren kunnen een waardevolle bijdrage leveren. De Vlor pleit om sterker in te zetten op sectoroverschrijdende initiatieven inzake onderwijsloopbaanbegeleiding en vraagt dat te verankeren in de nieuwe lichte sectorconvenants. De sectoren kunnen hun middelen bundelen en bijvoorbeeld een gezamenlijk platform creëren dat sectoroverschrijdende (arbeidsmarkt)informatie aanbiedt in het kader van onderwijsloopbaanbegeleiding, gericht op het informeren (niet toeleiden). Onderwijsskiezer kan naar dit platform doorlinken.

5.7 Verder inzetten op ‘Onderwijsskiezer’

Het gebruik van de netoverschrijdende clb-website Onderwijsskiezer neemt toe.³⁰ Het is een waardevol platform waarop verder ingezet moet worden.

²⁷ Zoals op p. 8 aangegeven, is het aan de school om te bepalen wie binnen het team deze gesprekken voert. Ook in een brief aan de minister met de vraag naar ondersteuning van de implementatie van Columbus (dd. 26 januari 2017), kaartte de Vlor de nood aan verdere professionalisering op vlak van keuzegesprekken met leerlingen aan.

²⁸ Er zijn momenteel samenwerkingsovereenkomsten met GO!, Katholiek Onderwijs Vlaanderen en dit is uitgebreid naar POV en OVSG.

²⁹ Zonder dat arbeidsmarkt cijfers (tekorten) te bepalend worden voor de invulling van deze samenwerking.

³⁰ Uit gebruikersgegevens blijkt dat in januari 2017 175 393 gebruikers Onderwijsskiezer bezochten. Dit is een nieuw record en een stijging van 19 % vergeleken met januari 2016.

5.7.1 Gedeeld platform voor alle leerlingen

In functie van een brede exploratie heeft Onderwijskiezer een belangrijke portaalfunctie voor onafhankelijke informatie. Dat geldt voor alle leerlingen: of ze nu willen doorstromen naar een vervolgopleiding, of een overgang naar de arbeidsmarkt beogen.

De Vlor wijst er wel op dat interactie belangrijk blijft en dat onderwijsloopbaanbegeleiding zeker ook fysiek moet worden benaderd: het is de opdracht van de school om leerlingen te begeleiden in het gebruik van Onderwijskiezer. Om uit een platform als Onderwijskiezer alle relevante informatie te halen, moet het steeds geïntegreerd worden in een breder traject van onderwijsloopbaanbegeleiding.

5.7.2 Stroomlijnen van initiatieven

De Vlor ziet een belangrijke rol weggelegd voor Onderwijskiezer om de vele informatie en instrumenten te stroomlijnen die bestaan op vlak van onderwijs en de overgang naar de arbeidsmarkt, ook vanuit bijvoorbeeld de sectoren. Door diverse partners bij Onderwijskiezer te betrekken, kunnen die beter ontsloten worden zodat scholen en clb's er beter mee aan de slag kunnen.

5.7.3 Uitbouwen

Een verdere uitbouw van Onderwijskiezer vraagt ook investeringen op vlak van gebruiksvriendelijkheid en bestaffing. Door (verder) in te zetten op samenwerking met VDAB, sectoren, vakbonden en sociaal-economische partners kan ook de arbeidsmarktinformatie binnen Onderwijskiezer versterkt worden. Daarbij vraagt de Vlor aan Onderwijskiezer om te waken over de objectiviteit van de informatie.

Mia Douterlungne
administrateur-generaal

Harry Martens
voorzitter